

хідність подальшого дослідження побутування цих одиниць у різних дискурсивних формах, насамперед у рекламному дискурсі та у віртуальній комунікації.

Бібліографічні посилання

1. **Белей О.** Трансформація українського ономастикону посттоталітарного періоду на загальнослов'янському тлі / О. Белей // Slavica Wratislaviensia. – CXLV. – 2007. – 201 с.
2. **Белей О. О.** Сучасна українська ергонімія : власні назви підприємств Закарпаття / О. О. Белей. – Ужгород : УДУ, 1999. – 111 с.
3. **Карпенко Ю. А.** Современное развитие русской ономастической системы / Ю. А. Карпенко. // Актуальные вопросы русской ономастики : сб. науч. трудов. – К. : УМК ВО, 1988. – С. 5–14.
4. **Отин Е. С.** Из истории русской эргонимии / Е. С. Отин. // Избранные труды по языкознанию. – Донецк : Донеччина, 1999. – Т. 2. – С. 155–166.
5. **Подольская Н. В.** Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
6. **Соколова Л. Н.** Типи мотивованості ергонімів (на матеріалі ергонімів м. Києва) / Л. Н. Соколова // Мовознавство. – 1993. – № 6. – С. 65–69.
7. **Соболева Т. А.** Товарные знаки / Т. А. Соболева, А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1986. – 176 с.
8. **Суперанская А. В.** Общая теория имени собственного / А. В. Суперанская. – М. : Наука, 1973. – 366 с.
9. **Шестакова С. О.** Лексико-семантичні інновації в системі української номінації (на матеріалі ергонімів і прагмонімів) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. О. Шестакова. – Харків, 2002. – 20 с.
10. **Kopertowska D.** Tradycja i nowoczesność w kieleckiej chrematonimii / D. Kopertowska // Z najnowszych tendencji w polskim nazewnictwie. – Łask: Oficyna wydawnictwa LEKSEM, 2005. – S. 51–68.

Надійшла до редколегії 27.05.10

УДК 811.161.2'373.7

Т. В. Кедич

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ОДИНИЦІ, СПІВВІДНОСНІ ЗА СТРУКТУРОЮ ЗІ СЛОВОСПОЛУЧЕННЯМ (на матеріалі історичного роману П. А. Загребельного «Роксолана»)

Досліджено фразеологічні одиниці, організовані за моделлю сурядних та підрядних словосполучень; розглянуто структурні й семантичні особливості фразем. Аналіз фразеологізмів здійснюється на матеріалі історичного роману «Роксолана» П. А. Загребельного.

Ключові слова: фразеологічна одиниця, фразема, іменникові, дієслівні, прислівникові, вигуківі фразеологізми.

Исследованы фразеологические единицы, организованные по модели сложносочиненных и сложноподчиненных словосочетаний; рассмотрены структурные и семантические особенности фразем. Анализ фразеологизмов осуществляется на материале исторического романа «Роксолана» П. А. Загребельного.

Ключевые слова: фразеологическая единица, фразема, существительные, глагольные, фразеологизмы-наречия, фразеологизмы-междометия.

In the article the phraseological units are investigated, organized by model of complex sentences and compound sentences; structure and semantics peculiarities of phrasem are considered. Analysis of phraseology is realized by material of historical novel "Roksolana" by P.A. Zagrebelskiy.

Key words: *phraseological unit, phrasema, noun, verb, adverb, interjection phraseologisms.*

Мова – найважливіший засіб спілкування, вона перебуває в постійному русі, змінюється в просторі й часі, але водночас зберігає ознаки стабільності, цілісності. У періоди кардинальних змін уся мовна система збагачується, реагуючи на виникнення нових понять, явищ, реалій суспільного життя людини. Найбільшою динамічною розвинутою відзначається передусім лексичний і фразеологічний рівні.

Фразеологія – порівняно молода лінгвістична дисципліна. У 20-х роках ХХ століття Є. Д. Поливанов обґрунтував ідею про необхідність створення фразеології як самостійного розділу лінгвістичної науки. Він уважав, що фразеологія «займе відособлену і стійку позицію (подібно до фонетики, морфології тощо) у лінгвістичній літературі майбутнього...» [12, с. 333].

Вагомий внесок у розвиток фразеологічної теорії зробили українські та зарубіжні вчені, дослідники фразеології різних національних мов. Серед них є видатні вчені ХІХ і першої половини ХХ ст. О. О. Потебня, Ш. Баллі, Ф. де Соссюр; українські вчені Л. А. Булаховський, М. Ф. Алефіренко, Ф. П. Медведєв, Л. Г. Скрипник, В. Д. Ужченко, які вивчали семантику фразеологічних одиниць, їх ознаки, структуру, походження й етимологію; зарубіжні вчені Ю. Ю. Аваліані, Н. М. Амосова, В. П. Жуков та ін.

Останнім часом поглибився інтерес мовознавців до вивчення семантики й форми фразеологічних одиниць у текстах різних стилів і жанрів, зокрема в мові художньої літератури. Мова художньої літератури є особливим різновидом літературної мови. Автори художніх творів використовують різностильові мовні засоби для створення образів, надання зображуваним подіям об'єктивної (позитивної) чи суб'єктивної (негативної) оцінки. Серед використовуваних мовних засобів експресивного характеру значне місце посідає фразеологія.

Основою фразеологічної системи будь-якої мови є фразеологічна одиниця (фразеологізм, фразема), що являє собою стійку відтворювану сполуку слів. Фразеологізми відзначаються низкою ознак, що дозволяють вважати їх самостійними одиницями мови, відмінними від інших лінгвістичних одиниць (слова, словосполучення, речення) [10, с. 9]. Порівняно зі словами фразеологічні одиниці, як правило, є виразнішими з емоційно-експресивного погляду, значення фразеологічних одиниць супроводжується різними образними характеристиками. Від синтаксичних одиниць, зокрема вільних словосполучень, фраземи відрізняються тим, що вони відтворюються як цілісні структури, є відносно стійкими, а не будуються щоразу за певними синтаксичними моделями.

Під фразеологізмом розуміємо окрему самостійну одиницю мови, що характеризується фразеологічним значенням, компонентним складом, граматичними категоріями, відтворюваністю [1, с. 42].

Предметом цього дослідження є фразеологічні одиниці, організовані за моделлю словосполучення, в історичному романі «Роксолана» П. А. Загребельного.

Враховуючи специфіку утворення, фразеологізми типу словосполучення можна класифікувати в такі групи: 1) фраземи, організовані за моделлю сурядних словосполучень; 2) організовані за моделлю підрядних словосполучень.

До фразеологізмів, організованих як сурядні словосполучення, належать сталі семантично й синтаксично неподільні поєднання слів. Характерною рисою таких структур є те, що компоненти, які з'єднуються сурядними сполучниками, виступають або як синонімічні, або як антонімічні. Найуживанішими сполучниками є *і, ні-ні: вдень і вночі* вживається в романі з традиційним значенням «завжди, постійно»

[11, с. 55]: *На килимі кольору полуниці ходжа **вдень і вночі** читає коран* [5, с. 86]; фразема *ні вдень, ні вночі* має значення «ніколи» [11, с. 55]: *В жахливому караван-сараї, біля воріт якого дрібні злодії продають крадене взуття, ... гамір не втихав **ні вдень ні вночі**, а довкола ще ж бруд, сморід, нечистоти* [6, с. 186].

За семантичними й синтаксичними функціями фразеологічні одиниці, які мають форму сурядних словосполучень, співвідносяться зі словами, що зумовлює виділення таких категорій:

1. Субстантивні одиниці. Компонентами таких одиниць можуть бути іменники, прикметники, займенники. В історичному романі «Роксолана» продуктивні лише такі фраземи, компонентами яких є іменники (іменник + іменник); у реченнях вони функціонують здебільшого як додатки та присудки: *альфа і омега* має значення «головне в чомусь, основа, зміст, сутність» [11, с. 20]: *...всім цим нещасним споруджували кенотафи, могили без тіла, бо тіло – це вогонь, земля або вода, а душа – це **альфа і омега** життя, і їй слід возвести святилище* [6, с. 84]. Уплітаючи фразеологічну одиницю в мову художнього твору, П. А. Загребельний вдається й до заміни традиційних компонентів такої одиниці словами, які увиразнюють фразеологічний зворот, змінюючи в такий спосіб його традиційне загальне значення: *вогнем і мечем* має традиційне значення «нещадно, з великою жорстокістю» [11, с. 119] → *вогнем і кров'ю* – «війна»: *Ждала відомщення за гріхопадіння, ...так ніби то з її вини рушається царства і гідь розповзається по землі, заливає простори, **вогнем і кров'ю** значаться часи* [6, с. 11–12].

2. Найчисленнішу групу фразеологізмів сурядного типу в романі «Роксолана» становлять прислівникові фраземи. Компонентами таких одиниць можуть бути прислівники, іменники, у реченні виконуючи роль обставини. В історичному романі «Роксолана» письменник переважно використовує такі фраземи, компонентами яких є прислівники: *щокроку і щомиті* має значення «завжди, постійно»: *Згадувалися слова з книги, яка тепер переслідувала її **щокроку і щомиті**: «Але той, хто давав, і страшився, і вважає істиною найпрекрасніше, тому ми полегшимо до найлегшого»* [6, с. 41]; *з дня на день* має традиційне значення «скоро, найближчим часом» [11, с. 209]: *Стривожена смертю двох султанських синів, могла очікувати (бо все в руках аллаха!), що з **дня на день** чорна смерть забере і останнього* [5, с. 131]; *так і сяк* уживається письменником зі значенням «по-різному» [11, с. 705]: *З'явився непомічено і щез, вмить опинився коло своїх євнухів, які стерегли одалісок, розставляли їх **так і сяк**, гострим шепотом передавали веління валіде...* [6, с. 78]. Фразеологічну одиницю *туди й сюди*, що організована за моделлю сурядного словосполучення, письменник уживає в романі з традиційним значенням «у різні місця, в різних напрямках» [11, с. 726]: *Тому глухий неспокій жив у його душі ще змалку, ніщо не подобалося, ні на чому не міг зосередитися, зненацька накочувалася дика туга, і він, знемагаючи, метався **туди й сюди*** [6, с. 145]; *Коли то такий непевний чоловік, що бігає **туди й сюди**, то як же можемо покладатися на нього?* [6, с. 244].

До цієї групи фразеологічних одиниць належить й індивідуально-авторський *безслідно і безіменно*, що за своєю структурою є сурядним словосполученням й має фразеологічне значення «назавжди»: *До вогню незмога було досягнути, він панував неподільно під вічними склепіннями базару, все, що було там живе, гинуло **безслідно і безіменно*** [5, с. 18].

До фразеологічних одиниць, що мають структуру підрядних словосполучень, належать семантично неподільні стійкі звороти мови, у яких виділяються граматично незалежне, головне слово й залежні від нього компоненти. Хоч стрижневе слово таких фразеологічних одиниць може бути виражене будь-якою повнозначною частиною мови, в історичному романі П. А. Загребельного «Роксолана»

найбільш численними й різноманітними за структурою представлені ті, що об'єднуються навколо іменника та дієслова (іменникові та дієслівні фрази).

1. Іменникові фразеологічні одиниці найчастіше являють собою стійку сполуку іменника з такими частинами мови:

а) «іменник + прикметник»: *царство небесне* «рай» [11, с. 755]: *Перед боєм під Халебом султан сказав своїм воїнам: «Коли нам судилося погинути, – наше царство небесне...»* [5, с. 67]; *ласий иматок* «що-небудь найкраще, спокусливе, вигідне»: *Але Мурад був найближче до ласого иматка, до того ж володів силою найбільшою* [5, с. 117]; індивідуально-авторські фрази: *живий товар* має значення «людина, яка опинилася в неволі», *чорні чутки* – «плітки»: *Віддавши повіддя коней слугам, вони зійшли на землю, змішалися з натовпом багатих муштрі – покупців живого товару* [5, с. 19–20]; *Чорні чутки* *вирували довкола Роксолани, лизоблюди, дармоїди, лакизи... купалися в тих чутках, як у райських ріках задоволення* [6, с. 68];

б) більшість мовознавців у науковій літературі неодноразово вказували на зв'язок перифрази та фразеологічної одиниці. Ці два поняття певною мірою «накладаються», але не є тотожними. З одного боку, поняття перифрази є ширшим, адже перифразою може бути й нефразеологічна одиниця, з іншого, – перифраза є вужчим поняттям, якщо зважити, що серед фразеологічних одиниць є й такі, що не співвідносні зі словом, одиниці, що передають судження, є навіть фразеологічними комплексами [8, с. 73]. Зокрема Л. Г. Авксент'єв до фразеологізмів відносить певну частину фразеологічних одиниць, що «утворилися внаслідок описового переосмислення – перифрази, коли замість слова-назви подається його своєрідна образно-експресивна кваліфікація, і які функціонують у мові як загальномовні метафори» [1, с. 40]. Такі фразеологічні одиниці наявні й у романі П. А. Загребельного «Роксолана». До цієї групи належать індивідуально-авторські перифрази, що являють собою сполуку «іменник + іменник у родовому відмінку»: *книга книг* – це «священна книга» ісламу *коран*: *Тільки ви своїм радуєтесь, – знову вдався він до спасенних слів з Книги книг ісламу* [5, с. 56]; *Володар Віку* – «султан Сулейман»: *Вже при вступі на престол Сулейман запобігливими мудрецьями... був названий Сахібі Кіран – Володар Віку, той, хто має найліпше і з найбільшим успіхом сповнити число десять* [5, с. 63]; *лицарі свободи* – «козаки»: *Назвав козаків, а мав на гадці не цих лицарів свободи, з якими, власне, й хотів би послужити великому султанові...* [6, с. 185]; *обрубки людства* – «євнухи»: *Я б згодився возити навіть цілий гарем, тільки не цих обрубків людства* [5, с. 15];

в) іменникові фрази зі структурою «іменник + іменник у формі будь-якого непрямого відмінка» представлені у романі фразеологічними одиницями з традиційним значенням: *вітер у кишенях* «немає грошей» [11, с. 112], *гра з вогнем* «великий ризик» [11, с. 165]: *Там справжнє життя, бо там небезпека, гра з вогнем, і навіть коли загинеш через свій нестримний язик...* [6, с. 56]; *Чоловік наймудріший може вмерти з голоду, коли в нього вітер у кишенях...* [5, с. 16].

Стрижневе слово (іменник) здебільшого має змінну форму, здатне реалізувати в контексті всі відмінки. Наприклад: *Навіть імами підступили ближче, повторюючи вдоволено султанові слова, бо ж вони були мовби прочитані з книги книг...* [6, с. 83] та *Все записано в книзі книг* [6, с. 144]. Із наведених вище ілюстрацій видно, що фразеологізми-словосполучення, які мають змінну форму, можуть бути в усіх синтаксисних функціях іменника – підмета, додатка, частини складеного присудка.

До складу іменних фразеологічних одиниць, які мають структуру підрядних словосполучень, відносимо й ті, у яких стрижневим компонентом є прикметник. У реченні вони функціонують як означення або присудки і мають таку структуру: «прикметник + порівняльна конструкція», «прикметник + іменник»: *дурний, як баран*

має значення «розумово обмежена людина» [13, с. 63]: *Айяс-паша був дурний, як баран* [6, с. 63]; *свята справа* вживається письменником із традиційним значенням «благородна, добра справа» [11, с. 205]: *Люди, які жертвують усім для інших, творять святу справу* [6, с. 177]; *білий світ* – «все навколишнє» [11, с. 632]: *Колись була їжачком під кленовим листочком, ...приспівувала собі співаночки, пострибуючи на одній нозі, висовувала від насолоди язичок, показувала білому світу* [5, с. 33].

2. Дієслівні фразеологічні одиниці, організовані за моделлю підрядних словосполучень, це такі одиниці, стрижневим компонентом яких є дієслово, що й зумовлює семантичну та синтаксичну функції в реченні.

Найпродуктивнішою серед лексико-граматичних конструкцій дієслівних фразеологічних одиниць у історичному романі П. А. Загребельного є конструкція типу «дієслово + іменник з прийменником або без нього»: *припасти до серця* «сподобатися» [11, с. 564]: *...Мустафа був простим ханіджі в Пірі Мехмеда... і так припав до серця великому візирі, що той наважився запропонувати султанові Селіму зробити його візиром* [5, с. 152]; *дурити голову* «вводити в оману» [11, с. 223]: *Та одразу збагнула науку молодого стайничого, а ця маніжилася й дурила голову новоспеченому візирі...* [6, с. 60]; *прибрати до рук* «захоплювати, заволодівати чим-небудь» [11, с. 556]: *Австрійський король Фердинанд норівив видати за старого Запойяї одну з своїх численних принцес, щоб прибрати до рук всю Угорщину* [6, с. 99]; *розкрити очі* «розказувати усю правду про щось» [11, с. 103]: *Коли приходив до тебе, то хотів сказати, що то він розкрив мені очі на зрадливість Ібрагіма* [5, с. 63]. П. А. Загребельний у романі «Роксолана» використовує також синонімічні дієслівні фразеологізми *терзати душу* та *терзати серце* зі значенням «завдавати кому-небудь переживань, прикрощів, страждань» [11, с. 709]: *Але то в дні, коли вона ще задихалася од відчаю, коли безнадійна самотність і сирітство терзали її душу, і вона гарячково придивлялася до цих малювань...* [6, с. 6]; *Саме тільки слово «Рогатин» терзає серце* [6, с. 32]. У реченні такі фразеологізми виконують звичайно функцію присудка.

Дієслівні фразеологічні одиниці, маючи виразне емоційно-оцінне забарвлення, уживаються романістом для позначення різноманітних дій, пов'язаних здебільшого із взаєминами людей, для позначення психічного стану осіб, яких вони стосуються.

3. Прислівникові фраземи представлені в історичному романі «Роксолана» П. А. Загребельного невеликою кількістю. У таких фразеологізмів не можна визначити стрижнєве слово, бо його компоненти рівноправні. У мовознавчій літературі подібні конструкції прийнято називати прислівниковими утвореннями з поєднання різних відмінкових форм одного й того ж іменника або стійкими лексично неподільними прислівниковими утвореннями [1, с. 103].

Лексико-граматичне значення таких фразеологічних одиниць співвідноситься з прислівниками, вони мають постійний порядок розташування компонентів. Найпродуктивнішими є фраземи, які мають таку структуру: а) «прийменник + прикметник + іменник» та б) «прийменниково-відмінкова форма іменника + прийменниково-відмінкова форма іменника»: *з порожніми руками* «без нічого, ні з чим» [11, с. 621]: *Тоді знов повертався в свої кам'яні пустелі, іноді несучи в шкіряних хурджинах награване золото, частіше з порожніми руками, і знов, перемірювали безконечні шляхи...* [6, с. 150]; *з голими руками* «не маючи нічого при собі» [11, с. 621]: *...щойно, приїхавши з далекого Діярбекіра, з такою рішучістю пірнув у надра Стамбула, пірнув з голими руками, а вже виринув, маючи в руках султанську доньку* [6, с. 94]; б) фразеологічні одиниці, компоненти яких виступають як антонімічні: *з ранку до вечора* «протягом тривалого часу» [11, с. 593]: *Він завжди лякався самотності й прагнув самотності, а довкола Мустафи вирувало бурхливе життя, крути-*

лося безліч людей, і всі були закохані в шах-заде, всі змагалися за його увагу, з ранку до вечора повторюючи... [6, с. 136]; від початку до кінця «повністю» [11, с. 552]; Моя султанишо, ви можете переконатися в цьому, коли дозволите вашому рабові Яптифі прочитати бодай один вірш Насимі від початку до кінця [6, с. 166].

Крім розглянутих фразеологічних зворотів підрядного й сурядного типу, що вживаються в ролі того чи того члена речення, є ще усталені словосполучення модального та вигукowego характеру.

4. Інтер'єктивні та модальні фразеологізми. У мовній системі існують вигуківі фразеологізми, що являють собою графаретні формули розмовно-побутового вжитку. Особливе місце у творчості П. Загребельного посідають вигуківі або інтер'єктивні фразеологічні одиниці. Їхня головна функція – вираження й передача емоційних, волюнтативних, апелятивних відношень у процесі комунікації. Вигуківі фразеологічні одиниці передають різноманітні почуття людини, її емоції, волевиявлення, хоча й не називають їх. Вигуківі фразеологічні одиниці дають інформацію про емоційно-чуттєвий стан людини, її реакції на зовнішній світ, а також про мотиви поведінки особи, умови активного мовного спілкування. Такі фраземи несуть у собі емоційне забарвлення й мають категоріальне значення вигуківі семантики. На першому місці в цьому структурному типі фразеологічних одиниць стоїть саме конотативна функція, тоді як номінативна не відіграє великої ролі. В інтер'єктивних фраземах стрижневий компонент зазвичай не визначається, оскільки вони тлумачаться здебільшого за допомогою описової формули. Інтер'єктивні фразеологізми вживаються письменником на позначення різних емоцій, побажання, заборони, клятви та ін. Так, наприклад, із компонентом *бог* у романі П. А. Загребельного нараховується понад 10 таких фразеологізмів: **Боже, хто ж панував над її життям** [6, с. 192]; **Має просити милості в царя, але боронь боже набридати йому своїми домаганнями** [6, с. 241]; **Боже, як вона змерзла!** [5, с. 74]; **О боже! Що ж він співає?** [6, с. 66]; **Боже милостивий! Баязиде, і ти не боявся?** [6, с. 39]. Серед вигуківих фразеологізмів, що вживаються романістом на позначення різних емоцій, є й такі, що виражають гнів, розчарування, фраземи-прокльони: **А дзуськи! Коли хоче, хай достосовується сам!** [5, с. 77]; **Крик? І крику її не почують, хоч би й усі поглухли!** [5, с. 132]; **Будь прокляті всі закони, встановлені цими міднолицими султанами** [6, с. 93]; **Хуррем гидливо відсунулася від Кінати, але та не хотіла від неї відцепитися, хоч ти її ріж** [5, с. 108].

Модальні фразеологізми виражають ставлення до висловлюваної думки й виділяються здебільшого як вставні чи вставлені словосполучення. Один із таких фразеологізмів вживає й П. А. Загребельний у романі «Роксолана» – *ясна річ* з традиційним значенням «очевидно, безумовно, без сумніву, зрозуміло» [11, с. 600]: **Ясна річ, до шах-заде Мехмеда молодий візир ставився з належною поштивістю...** [6, с. 108]; **Що це за дельфійська піфія, Рустем, ясна річ, не знав** [6, с. 104]; **...свій час в основному витрачає на пліткарство... і, ясна річ, на вивідування й стеження кожного кроку султанового...** [5, с. 52]; **Ясна річ, старий негідник обдурює нас, як це він завжди робить...** [5, с. 25].

Отже, фразеологічні одиниці, організовані за структурою словосполучення, виступають у ролі головних і другорядних членів речення. Номінативні фразеологізми, незалежно від структури, за значенням і синтаксичною функцією співвідносні з тими чи тими частинами мови.

В історичному романі «Роксолана» П. А. Загребельного вражає багатство й різноманітність словника, за допомогою якого письменник відтворює багатогранну історичну дійсність. Кількісне багатство фразеологічних одиниць, виявлених нами в романі видатного українського письменника П. А. Загребельного, поряд з їх висо-

комаїстерним застосуванням свідчить про те, що автор широко й вільно володіє невичерпними словесними скарбами української мови.

Бібліографічні посилання

1. **Авксентьєв Л. Г.** Сучасна українська мова : Фразеологія / Л. Г. Авксентьєв. – Харків : Вища шк., 1983. – 137 с.
2. **Алефіренко М. Ф.** Теоретичні питання фразеології / М. Ф. Алефіренко. – Харків : Вища шк., 1987. – 135 с.
3. **Гнатюк І. С.** Деякі особливості використання фразеологізмів у мові сучасної художньої прози / І. С. Гнатюк // Українська мова і література в школі. – 1981. – № 12. – С. 62–64.
4. **Загребельний П. А.** Бути самим собою / П. А. Загребельний // Літературна Україна. – 1993. – 14 січня.
5. **Загребельний П. А.** Роксолана / П. А. Загребельний. – Кн. I. – К. : Дніпро, 1979. – 190 с.
6. **Загребельний П. А.** Роксолана / П. А. Загребельний. – Кн. II. – К. : Дніпро, 1980. – 271 с.
7. **Коваль А. П.** Крилаті вислови в українській літературній мові / А. П. Коваль, В. В. Коптілов. – К. : Вища шк., 1975. – 335 с.
8. **Мілева І. В.** Евфемізм – дисфемізм – перифраза / І. В. Мілева // Вісник Харків. нац. ун-ту ім. В. Н. Каразіна. Серія Філологія. – № 632. – Вип. 42. – 2004. – С. 71–74.
9. **Муқан Г. М.** Структура і синтаксична роль фразеологізмів / Г. М. Муқан // Українська мова і література в школі. – 1968. – № 5. – С. 13–20.
10. **Скрипник Л. Г.** Фразеологія української мови / Л. Г. Скрипник. – К. : Наук. думка, 1973. – 279 с.
11. **Словник фразеологізмів української мови** / упоряд.: В. М. Білоноженко та ін. – К. : Наук. думка, 2003. – 1104 с.
12. **Сучасна українська літературна мова. Лексика і фразеологія** / за заг. ред. акад. І. К. Білодіда. – К. : Наук. думка, 1973. – С. 333–400.
13. **Юрченко О. С.** Словник стійких народних порівнянь / О. С. Юрченко, А. О. Івченко. – Харків: Основа, 1993. – 176 с.

Надійшла до редколегії 25.02.10

УДК 811.161.1'373.46

Л. А. Ким

Приднепровская государственная академия строительства и архитектуры

КРИТЕРИИ ВЫДЕЛЕНИЯ НЕИЗМЕНЯЕМЫХ ЗАВИСИМЫХ КОМПОНЕНТОВ В СОСТАВЕ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИХ ЕДИНИЦ

Розглянуто теоретичні питання, пов'язані з виокремленням та обґрунтуванням понять терміноелемента й термінокомпонента, на основі яких впроваджено поняття незмінного залежного компонента (НЗК) термінів. Обговорено й продемонстровано можливості застосування морфологічного й синтаксичного критеріїв до виділення НЗК на матеріалі термінолексики різних терміносфер російської мови.

Ключові слова: термін, терміноелемент, термінокомпонент, незмінюваний залежний компонент терміна (НЗК).

Рассмотрены теоретические вопросы, связанные с выделением и обоснованием понятий терминоэлементы и терминокомпонента, на основе которых введено понятие неизменяемого зависимого компонента (НЗК) терминов. Обсуждены и продемонстрированы возможности при-